

HINDUISMENS OG BUDDHISMENS FILOSOFISKE IDÉER OG DERES HISTORISKE KILDER

Christopher Bartley

An Introduction to Indian Philosophy. Hindu and Buddhist Ideas from Original Sources

Bloomsbury, 2014

324 sider, USD 27,99

Den indiske filosofi vinder stadig større udbredelse i Vesten. Indiens filosofiske idéer har på mange måder fået større popularitet end den europæiske og amerikanske filosofi. I hvert fald i den brede befolkning. Tænk bare på den hastige udbredelse af yoga og meditation.

Vesten har ellers været præget af en vis berøringsangst overfor den indiske filosofi. En del af den nyere tids filosoffer fra Voltaire til G. W. F. Hegel var ganske vist optaget af de indiske traditioner. Og dele af den indiske filosofi fik også en direkte betydning for det 19. århundredes vestlige filosofi – især for Arthur Schopenhauer. Men de fleste moderne filosoffer og idéhistorikere har haft den holdning, at indisk filosofi i virkeligheden bare var religion. Denne holdning understreges af, at forskning og undervisning i indisk filosofi i Europa og USA i reglen er foregået på institutter for religion, sprog eller områdestudier.

Globaliseringen er imidlertid ved at ændre på denne forståelse af både filosofien og idéhistorien. Den globale idéhistorie og den globale filosofi vinder frem. Den vestlige universitetsfilosofis selvtilstrækkelighed bliver dermed udfordret. Det globale perspektiv indebærer, at det traditionelle fokus på de europæiske idéers historie bliver kritiseret for etnocentrisme og navlebeskuelse.

Den indiske filosofi og dens idéhistorie er imidlertid ganske krævende. Den vestlige forsker og studerende bliver i den grad udfordret. Tilegnelsen af den indiske tradition kræver ikke alene et vist indblik i en helt anden kulturtradition og dens udvikling. Tilegnelsen kræver også en indføring i en terminologi, der adskiller sig fra den vestlige filosofis og idéhistories begrebsapparat. Generelle introduktioner og overblikslitteratur er derfor helt nødvendige for begyndere.

Den britiske lektor i filosofi Christopher Bartley har i den forbindelse skrevet en kærkommen engelsksproget introduktion til buddhismens og hinduismens filosofiske idéer. Hans introduktion er nu hverken den første eller mest omfattende af slagsen.

Den Cambridge-uddannede indiske filosof Surandrenatah Dasgupta udgav i 1922 et fembindsværk med titlen *A History of Indian Philosophy*. Selvom værket stadig kan anbefales den idéhistorisk interesserede læser, er det næsten 100 år gammelt. Flere af værkets indsigter er derfor forældede, mens læsningen af *A History of Indian Philosophy*, der desuden næsten løber op i 2500 sider, er noget tidskrævende. Bartleys bog giver derimod en mere lettilgængelig og kortfattet introduktion til den indiske filosofis to hovedtraditioner. Der findes såmænd flere af den slags introduktioner på markedet. Bartleys bog glimrer imidlertid ved at indeholde fyldige uddrag fra de oprindelige historiske kilder. Oversat til et udmærket engelsk.

Bartley introducerer sit emne med en kort, men nogenlunde præcis redegørelse for Vedaerne og Upanishaderne. De fleste filosoffer og idéhistorikere kan være enige om, at disse to tekstsamlinger udgør den direkte baggrund for den hinduistiske filosofi og den indirekte baggrund for den buddhistiske filosofi. Forskerne er imidlertid uenige om, hvor hele Veda-kulturen stammer fra. Bartley gengiver noget ukritisk den mest traditionelle forståelse, ifølge hvilken Veda-kulturen har sin oprindelse hos de ariske stammer, der invaderede det nordlige Indien mellem år 2000 og 1500 f.v.t. Denne historieopfattelse er blevet udfordret i de senere år. Bartley giver til gengæld en kort og præcis indføring i de tre centrale tekstsamlinger: Vedaerne, Brahmanaerne og Upanishaderne. Bartley fokuserer især på Upanishaderne, der markerer overgangen fra en mytologisk offerreligion til en mere spirituel og filosofisk orienteret lære.

Hinduismen og buddhismen opstår nogenlunde samtidig omkring det 6. århundrede f.v.t. Forskere er langt fra enige om, hvorvidt og i hvilket omfang de to traditioner skal betragtes som livsfilosofier eller religioner. Et spørgsmål som kompliceres af, at begrebet hinduisme først og fremmest er en paraplybetegnelse for en masse forskellige retninger uden nogen fælles kerne, mens buddhismen i sit væsen er meget svær at definere. Bartley undgår de mange gråzoner ved kun at introducere til de oprindelige og helt eksplicite filosofiske skoler indenfor henholdsvis buddhismen og hinduismen.

Bogens første del giver en indføring i den buddhistiske tradition. Bartley starter med en introduktion til Abdiharma- og Sautrantika-skolerne, der begge må siges at tilhøre den tidlige Theravada-buddhisme. En buddhistisk hovedretning, som nedladende er blevet kaldt Hinyana eller "det lille fartøj", fordi Theravada-buddhismen altid har forherliget de praktiserende munke.

Bartley giver herefter en introduktion til Madhyamaka- og Yogacare-skolerne, som tilhører Mahayana-buddhismen. Det vil sige en anden buddhistisk hovedretning, der betragter sig selv som ”det store fartøj”, fordi målet er at hjælpe alle til oplysning. Madhyamaka-skolen blev grundlagt af den indiske filosof Acharya Nagarjunu omkring år 200. Skolen er ikke mindst kendetegnet ved en interessant fortolkning af den historiske Buddhas lære om den gyldne middevej. Den unge prins Siddharta Guatama nåede frem til denne lære, inden han fik sin opvågning og blev til den historiske Buddha. Da han havde levet som asket i fem år, måtte Guatama indse, at hverken hans eget tidligere luksusliv eller vedareligionens ekstreme livsforsagelse kunne føre nogen vegne. Han foreslog derfor den gyldne middevej imellem oveflod og ekstrem askese. Hos Nagarjunu bliver denne lære omformet til en indsigt i middevejen mellem væren og intet. Denne indsigt skal ses i sammenhæng med mahayana-begrebet sunyata (tomhed), som bliver beskrevet i Hjertesutraen. Eftersom der hverken er væren, intet eller tilbliven, men kun tomhed, må vi afstå fra at give rationelle forklaringer på livet. Herigennem kan vi så opnå den oplysning, der bliver fremstillet som så central i buddhismen.

Bogens anden del giver en udmærket indføring i de hinduistiske tilgange. Bartley præsenterer først og fremmest de seks ortodokse filosofiskoler, de såkaldte Shaddarshanaer. Flere idé- og filosofihistorikere inddeler disse skoler i tre par. For det første finder vi Samkhya- og Yogafilosofien, der begge er metoder til at opnå Moksha, dvs. endelig frigørelse. Vi har herefter Vedanta- og Mimamsafilosofien, der begge er stærkt eksegetiske traditioner, som knytter sig tæt til Vedaerne og Upanishaderne. Endelig har vi Vaiseshika- og Nayay-filosofien, der er stærkt rationalistiske tilgange med fokus på systematisk udvikling af teorier om logik og epistemologi. Bogen sluttet af med en lidt kort indføring i blandt andet tantraens filosofi.

Bartleys bog er alt i alt ganske udmærket og letlæselig. Enkelte steder kniber det lidt med læsevejledningen, men bogen kan stadig anbefales. Bogen er relevant for alle med interesse i global idéhistorie og global filosofi.

Anders Dræby